Komentář vyhlášky č. 50/1978 Sb., o odborné způsobilosti v elektrotechnice (2. část)

Ing. Jiří Sajner, znalec z oboru bezpečnosti práce, se zvláštní specializací pro elektrická zařízení

Nyní se podrobněji zaměříme na jednotlivá ustanovení Vyhlášky. Vždy bude uvedeno pro připomenutí konkrétní znění jednotlivých paragrafů (v textu *zeleně kurzívou*) a v návaznosti vždy bude následovat příslušný komentář.

Úvodní ustanovení

§ 1

(1) Vyhláška stanoví stupně odborné způsobilosti (dále jen kvalifikace) pracovníků, kteří se zabývají obsluhou elektrických zařízení nebo prací na nich (dále jen činnost), projektováním těchto zařízení, řízením činnosti nebo projektováním elektrických zařízení v organizacích, které vyrábějí, montují, provozují nebo projektují elektrická zařízení, nebo provádějí na elektrických zařízeních činnost dodavatelským způsobem; dále stanoví podmínky pro získání kvalifikace a povinnosti organizací a pracovníků v souvislosti s kvalifikací.

Působnost Vyhlášky je zde vymezena ve vztahu k pracovníkům a organizacím. Nově se zde používá legislativní zkratka *činnost*, jejíž význam byl vysvětlen v úvodu komentáře. Z vymezení působnosti je patrné, že Vyhláška stanoví **stupně odborné způsobilosti (kvalifikace) a podmínky pro její získaní a udržení**. Nejsou zde upravovány vlastní postupy pracovníků a organizací, např. při konkrétních úkonech na elektrických zařízeních. Tyto postupy a návaznost Vyhlášky byly rozpracovány především v ČSN 34 3100 Bezpečnostní předpisy pro obsluhu a práci na elektrických zařízeních a v normách přidružených.

(2) Za elektrická zařízení se pro účely této vyhlášky považují zařízení, u nichž může dojít k ohrožení života, zdraví nebo majetku elektrickým proudem, a zařízení určená k ochraně před účinky atmosférické nebo statické elektřiny.

Definice elektrických zařízení je zde uvedena **pouze pro účely této Vyhlášky**. Tuto definici nelze používat obecně v jiných případech, ale jen tehdy, jde-li o řešení vztahů mezi pracovníky s určitým stupněm kvalifikace, organizací a úkony na elektrických zařízeních.

Úkony na elektrických zařízeních ve smyslu této Vyhlášky je třeba rozumět činnost na elektrických zařízeních, dále projektování, řízení činností nebo řízení projektovaní. Jde, kromě zařízení určených k ochraně před účinky atmosférické nebo statické elektřiny, o všechna elektrická zařízení s napětím nebo proudem vyšších parametrů než uznávané hodnoty bezpečnosti, tj. takových hodnot, které by mohly nebezpečně ovlivnit funkci a zdraví lidského subjektu, a elektrická zařízení s proudem, napětím nebo energií takových hodnot, že by mohly ohrozit majetek (havárie, nehoda, porucha apod.). Převážně byly tyto hodnoty uvedeny ve zvláštních předpisech (např. ČSN 34 1010).

§ 2

Pracovníci uvedení v § 1 odst. 1 musí být tělesně a duševně způsobilí a musí splňovat podmínky stanovené touto vyhláškou.

Zdravotní způsobilost je ověřována pro jednotlivé případy v rozsahu stanoveném příslušnými předpisy upravujícími tuto problematiku. Ze strany organizací je proto potřebné tuto oblast sledovat a vyvolat vždy úzkou součinnost s lékaři při vstupních a v předepsaných případech i při periodických lékařských zdravotních prohlídkách.

Nyní si pro přehlednost rozvedeme kvalifikace pracovníků a uvedeme přehled jednotlivých kvalifikačních stupňů. Rozčlenění jednotlivých kvalifikačních stupňů ve Vyhlášce je provedeno s přihlédnutím k druhům úkonů na elektrických zařízeních. Současně pak i v návaznosti na výchozí odborné vzdělání.

a) pracovníci, u kterých není požadováno odborné vzdělání:
1. pracovnici seznámení (§ 3);
2. pracovníci poučení (§ 4);

b) pracovníci, u kterých je požadováno odborné vzdělání:
1. pracovníci znalí (§ 5);
2. pracovníci znalí s vyšší kvalifikací, a to:
   – pro samostatnou činnost (§ 6),
   – pro řízení činnosti (§ 7),
   – pro řízení činnosti vykonávané dodavatelským způsobem (§ 8),
   – pro řízení provozu (§ 8),
   – pro vykonávání revizí (§ 9);
3. pracovníci pro samostatné projektování (§ 10);
4. pracovníci pro řízení projektovaní (§ 10);

c) pracovníci s kvalifikací ve zvláštních případech (§ 11).

Co se považuje za odborné vzdělání, je vyjmenováno v příloze 2 Vyhlášky.

Jak je již na první pohled z tohoto přehledu patrné, upustilo se od dříve používané terminologie osoby bez elektrotechnické kvalifikace a osoby s elektrotechnickou kvalifikací. Hlavním důvodem je skutečnost, že jak pracovníci seznámení po předepsaném seznámení, tak i pracovníci poučení po předepsaném seznámení a školení získali určitý stupeň kvalifikace ve vztahu k elektrickým zařízením – viz jejich definice. Takže **hlavním dělítkem mezi jednotlivými kvalifikačními stupni je skutečnost, zda pro jejich zařazení je, či není požadováno odborné vzdělání**.

Pracovníci bez odborného vzdělání mohou být organizací zařazeni jen do kvalifikačního stupně podle § 3 nebo § 4 vždy s přihlédnutím k charakteru vykonávané činnosti (výjimky viz § 18 Vyhlášky).

Pozor však: Do těchto dvou kvalifikačních stupňů mohou být zařazeni i pracovníci, kteří sice mají odborné vzdělání (uvedené v příloze 2 Vyhlášky), **ale jejich pracovní zařazení nepožaduje využití jejich odborného vzdělání**. Mohou to být např. pracovníci zařazení na takových stupních organizační struktury organizace, které nemají vztah k vlastní činnosti nebo k řízení činnosti elektrických zařízení (např. ředitel organizace).

Předpokladem k zařazení do kvalifikačních stupňů podle § 5 až § 9 je jednoznačně jen odborné vzdělání. U kvalifikačního stupně podle § 10 a v případech uvedených v § 11 existují některé odchylky v požadavcích na odborné vzdělání.

Kvalifikace pracovníků

§ 3 Pracovníci seznámení

(1) Pracovníci seznámení jsou ti, kteří byli organizací v rozsahu své činnosti seznámeni s předpisy o zacházení s elektrickými zařízeními (odkaz – viz tehdejší ČSN 34 3108 Bezpečnostní předpisy o zacházení s elektrickými zařízeními osobami bez elektrotechnické kvalifikace) a upozorněni na možné ohrožení těmito zařízeními.

Označení kvalifikačního stupně *osoby bez elektrotechnické kvalifikace* je nahrazeno novým názvem *pracovníci seznámení*. Ke změně označení názvu kvalifikačního stupně bylo přikročeno z toho důvodu, že docházelo při aplikaci předpisů často k záměně tohoto kvalifikačního stupně s kvalifikačním stupněm osoby poučené, které byly ve smyslu ustanovení ČSN 34 3100 rovněž deklarovány jako osoby bez elektrotechnické kvalifikace.

Toto důrazné rozlišení názvem již odstranilo chybné zařazování pracovníků do jednotlivých kvalifikačních stupňů. Porovnáním požadavků uvedených pro činnost pracovníků seznámených a pracovníků poučených v normách ČSN 34 3108 a ČSN 34 3100 bylo odůvodněno rozdělení pracovníků, u kterých není požadováno odborné vzdělání do těchto dvou kvalifikačních stupňů.

Zatímco *pracovníci seznámení* mohli ve smyslu tehdejších prováděcích předpisů

(ČSN 34 3100) **jen obsluhovat elektrická zařízení malého a nízkého napětí**, popř. mohli **pracovat v blízkosti** elektrických zařízení při stanovení závazných podmínek **– tedy pozor – nemohli na elektrickém zařízení pracovat –** mohli pracovníci poučení vykonávat i přesně vymezenou činnost klasifikovanou názvoslovím jako **práce na elektrickém zařízení nebo v jeho blízkosti**.

Pozor však na **možnosti činností** těchto pracovníků v současnosti nabízené v ČSN EN 50 110-1 ed. 2 a TNI 34 3100. Tyto jsou v některých případech v přímém protikladu s dřívějšími požadavky.

ČESKÁ TECHNICKÁ NORMA
ICS 29.240.01 — Červenec 2005

Obsluha a práce na elektrických zařízeních — **ČSN EN 50110-1** ed. 2, 34 3100

Operation of electrical installations

Exploitation des installations électriques

Betrieb von elektrischen Anlagen

Tato norma je českou verzí evropské normy EN 50110-1:2004. Evropská norma EN 50110-1:2004 má status české technické normy.

© Český normalizační institut, 2005
73393
Podle zákona č. 22/1997 Sb. smějí být české technické normy rozmnožovány a rozšiřovány jen se souhlasem Českého normalizačního institutu.

Projděte si např. podrobně ustanovení ČSN EN 50 110-1 ed. 2 a uvidíte, jaké činnosti tato norma nově dovolila osobám (pracovníkům) seznámeným. V některých ustanoveních je dovoleno i pracovat na elektrickém zařízení, což bylo dřívějšími předpisy **výslovně nedovoleno**.

Stejně tak je to dovoleno např. pro práci na elektrickém zařízení podle pokynů v příloze č. 7 TNI 34 31 00. **Tak pozor při stanovování aplikací**.

Pozn.:

K těmto disproporcím došlo při **transferu** pojmu *laik* na *osobu seznámenou* v normě ČSN EN 50 110-1 ed. 2. Tato norma má však v preambuli uvedeno, že pro laiky **neplatí**.

(2) Seznámení a upozornění podle odstavce 1 provede organizací pověřený pracovník s kvalifikací odpovídající charakteru činnosti a pořídí o tom zápis, který podepíše spolu s pracovníky seznámenými.

Seznámení a upozornění provede organizací pověřený pracovník, jehož znalosti si již organizace dříve ověřila. Je samozřejmé, že organizace určí pro toto seznámení a upozornění kvalifikovaného pracovníka s dostatečnou praxí, který bude zárukou, že povinnosti organizace budou ve vztahu k novému pracovníkovi zajištěny kvalitně, odpovědně a v požadovaném rozsahu. Tento úkon musí zajistit organizace **vždy před zahájením činnosti** každého nového pracovníka v organizaci. Pověření pracovníci musí pro svoji činnost dostat od organizace příslušné dispozice. Obvykle si organizace vypracuje osnovu seznámení a upozornění, která je přizpůsobena charakteru činnosti, kterou bude pracovník vykonávat. Tato osnova se následně stává základním obsahem zápisu, a tak bude **prokazatelným** dokladem.

Opět důrazně upozorňuji, že **zápis** o provedeném seznámení a upozornění **se vyhotovuje vždy až v okamžiku, kdy všechny požadované úkony byly vykonány**. Opět připomínám, že pouhá prezenční listina není dostatečným dokladem. Mohlo dojít např. k odvolání pracovníka v průběhu seznamování a upozorňování, a tak by se v případě svého následně kolizního jednání mohl tento pracovník hájit, že nebyl prokazatelně v celém rozsahu seznámen a upozorněn. Prezenční listina se obvykle vyplňovala na začátku úkonů, nikoliv až po jejich ukončení. Tak tedy prezenční listinu dávat k podpisu až po ukončeném seznámení a upozornění, vhodné je nechat podepsat zápis.

Tyto postupy ostatně platí i ve všech ostatních případech u dalších kvalifikací.

§ 4 Pracovníci poučení

*(1) Pracovníci poučení jsou ti, kteří byli organizací v rozsahu své činnosti **seznámeni** s předpisy pro činnost na elektrických zařízeních, **školeni** v této činnosti, **upozorněni** na možné ohrožení elektrickými zařízeními a **seznámeni** s poskytováním první pomoci při úrazech elektrickým proudem.*

*(2) Organizace je povinna stanovit **obsah seznámení a dobu školení** s ohledem na charakter a rozsah činnosti, kterou mají pracovníci uvedení v odstavci 1 vykonávat, a **zajistit ověřování znalostí těchto pracovníků ve lhůtách, které předem určí**.*

*(3) Seznámení, školení, upozornění a **ověření znalostí** podle odstavce 1 a 2 provede pro **obsluhu** elektrických zařízení organizací **pověřený pracovník s kvalifikací odpovídající charakteru činnosti** a půjde-li o práci na elektrických zařízeních, **pracovník s některou z kvalifikací uvedených v § 5 až § 9**; pořídí o tom **zápis, který podepíše spolu s pracovníky poučenými**.*

Tento kvalifikační stupeň je ve svých požadavcích v zásadě shodný s požadavky pro dříve platný kvalifikační stupeň osoby poučené. Upřesněním této definice byla již vyloučena chybná záměna tohoto kvalifikačního stupně s pracovníky seznámenými (§ 3 Vyhlášky). Rozdíl těchto dvou kvalifikačních stupňů je zřejmý již z jejich definic uvedených v § 3 a § 4 Vyhlášky.

Definice kvalifikačního stupně je zpřesněna zejména o povinnost organizace **seznámit** pracovníky s předpisy pro činnost na elektrických zařízeních a zejména **školit** je v této činnosti a následně **ověřit** jejich znalosti. Opět připomínám důležitost vyhotovení dokumentu o **ověření znalostí**.

V praxi se osvědčilo doporučení, kdy se v zápise uvedla závěrečná klauzule, kterou pracovník stvrzuje, že všechny předepsané úkony směrem k němu byly provedeny, že všemu rozumí a nežádá další doplnění nebo vysvětlení. Tím se předejde případným kolizím v budoucnu.

Je logické, že organizace **musí**, s přihlédnutím k charakteru a rozsahu činnosti vykonávané na elektrických zařízeních příslušného druhu a napětí, **vždy předem stanovit**, jak tyto povinnosti bude plnit, a to **ještě dříve**, než zahájí školení těchto pracovníků.

Je vhodné, aby si organizace vypracovala pro jednotlivé skupiny poučených pracovníků písemnou formu v podobě osnovy, včetně časových údajů, tj. dokdy musí proběhnout školení. Dále konkrétně pověřit pracovníky, kteří budou povinnosti organizace zajišťovat pro oblast **obsluhy**, a rovněž pověřit pracovníky, kteří budou povinnosti organizace zajišťovat pro oblast **práce** na elektrických zařízeních. Pověření pracovníci organizace musejí pro svoji činnost dostat od organizace příslušné dispozice. Musí mít rovněž pro tyto úkony odpovídající kvalifikaci.

Tady připomínám, že je **zásadně důležité**, aby organizace **přesně definovala, které činnosti na elektrických zařízeních určila (definovala) jako obsluhu a které jako práci**. To je **nesmírně zásadní** pro další činnost nejen pracovníků poučených, ale i všech ostatních pracovníků, kteří budou např. jejich činnost řídit. Platí to samozřejmě pro všechny kategorie pracovníků.

Tyto požadavky se sice liší od dříve platných ustanovení, které byly uvedeny v ČSN 34 3100, nebyly však požadavkem novým, protože v tehdy platném vl. nař. č. 54/1975 Sb., kterým se prováděl zákoník práce, bylo v § 35 písm. d) požadováno pravidelné ověřování znalostí pracovníků. Organizace je tedy povinna ve smyslu Vyhlášky stanovit **pravidelnost ověřování** znalostí pracovníků. **Aktuálně platný zákoník práce tuto filozofii nemění**.

Zpracovatelé Vyhlášky zvažovali spolu s aktivem účastníků v připomínkovém řízení Vyhlášky, zda je možné a účelné stanovit lhůty přímo a jednoznačně. Charakter činností na elektrických zařízeních může být však v jednotlivých organizacích natolik odlišný, že je nutné ponechat tato rozhodnutí na organizaci, která vždy s přihlédnutím ke konkrétním podmínkám v organizaci stanoví lhůty sama.

Znovu je třeba zdůraznit, že vždy ještě před zahájením činnosti pracovníka na elektrických zařízeních musí být lhůty ověření jeho znalostí stanoveny. Tím se zabrání diskusím, zejména v případech, kdy dojde k úrazu nebo nehodě, zda již měly, nebo neměly být znalosti pracovníků ověřeny.

(*pokračování*)